

Вадим Ребенок

ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті зроблено аналіз проблеми професійної компетентності вчителя, а також виділено низку напрямів й підходів до визначення її змісту, функцій та структури. Розкрито особливості формування інформаційної компетентності у майбутніх учителів технологій у процесі професійної діяльності за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Визначено суть та особливості інформаційної компетентності вчителя технологій з позиції системного підходу, що дозволяє виділити вихідні положення концептуальної моделі процесу формування професійної компетентності вчителя технологій. Обґрунтовано діяльнісний підхід в контексті професійної компетентності, який спрямований на виконання практичних дій та якісну характеристику ступеня оволодіння педагогом професійною діяльністю й сукупністю умінь та процесом підготовки.

Ключові слова: компетентність, послідовність, діяльнісний підхід, інформаційно-комунікаційні технології, аналіз, пізнавальна діяльність студентів, творчі якості.

У зв'язку із соціальним і культурним розвитком суспільства, інформаційних і телекомунікаційних ресурсів, різні форми неформальної освіти стають все більш доступними для студентів різних соціальних прошарків, різних вікових груп, що інколи є досить віддалені від професійних вчителів.

Саме в такому аспекті необхідною, є орієнтація освіти на компетентнісний підхід, який повинен бути черговим етапом для збереження відповідності освіти до потреб сучасного економічного розвитку нашої держави та цивілізації в цілому.

Чільне місце в розв'язанні цієї проблеми посідає необхідність удосконалення, підвищення ефективності та інтенсивності підготовки студента вищого навчального закладу, зокрема, педагогічного. Реалії сьогодення вимагають розробки більш динамічного та гнучкого підходу до визначення змісту, цілей і завдань навчання, добору методів навчання, організаційних форм і засобів навчання, який був би спроможним розв'язати проблему забезпечення господарства країни висококваліфікованими педагогічними кадрами. Одним із засад розробки такого підходу є науково-обґрунтоване впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процес підготовки майбутніх вчителів.

Питання впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в

навчальний процес досліджували вчені-педагоги: Ю. В. Горошка, В. В. Дровозюк, А. П. Єршова, О. Б. Жильцова, І. М. Забара, Т. В. Зайцева, О. А. Кузнєцова, Н. В. Морзе, Т. О. Олійник, А. В. Пенькова, О. І. Пометун, С. А. Ракова, О. Я Савченко, Є. М. Смірнова, Т. І. Чепрасова, В. І. Шавальова.

Психологічні аспекти застосування інформаційних технологій навчання знайшли відображення у працях: В. П. Зінченка, В. С. Ледньова, О. Н. Леонтєва, Ю. І. Машбиц, Л. Н. Прокопенка, І. В. Синельник, Н. Ф. Тализіна, О. К. Тихомирова.

Мета статті розкрити особливості формування інформаційної компетенції у майбутніх учителів технологій у процесі професійної діяльності.

Впровадження нових інформаційних технологій в навчальний процес породжує ряд проблем, які стосуються змісту, методів, організаційних форм і засобів навчання, гуманітаризації освіти та гуманізації навчального процесу, інтеграції навчальних предметів і фундаменталізації знань, підготовки і удосконалення кваліфікації педагогічних кадрів, створення системи неперервної освіти, зокрема, системи самоосвіти і самовдосконалення вчителів, яка забезпечувала б оволодіння ними основами сучасної інформаційної культури.

Аналіз існуючих досліджень проблеми професійної компетентності вчителя, що розвиваються вченими у сучасній науці, дозволив виділити низку напрямів і підходів до визначення її змісту, функцій та структури.

Розуміння компетентнісного підходу базується на суті основного поняття, що лежить в його основі – поняття «компетенція».

Поняттєвий аналіз цього феномену показує, що компетенція досить часто отожднюється з поняттям «компетентність».

А. Хуторський під компетенцією розуміє задану вимогу, норму освітньої підготовки студента, а компетентність – його реально сформовані особистісні якості та мінімальний досвід діяльності. Автор наголошує, що структура професійної компетентності складається з кількох сфер [6, с. 381]:

- мотиваційної, що передбачає сукупність ціннісних орієнтацій, соціальних установок, потреб, інтересів, все те, що характеризує спрямованість особистості;
- операційно-технічної – сукупність загальних і спеціальних знань, умінь й навичок та професійно важливих якостей;
- сфери самосвідомості – усвідомлення, оцінювання людиною своїх знань, поведінки, морального стану, інтересів, ідеалів, мотивів поведінки.

Визначення професійної компетентності з позиції діяльнісного підходу педагога-науковці беруть за основу суттєві характеристики професійної компетентності з точки зору особливостей педагогічної діяльності.

В розумінні професійна компетентність є сукупністю п'яти сторін

трудової діяльності вчителя: педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, особистість педагога та навченість. У кожному з цих блоків вирізняються об'єктивно необхідні педагогічні знання (відомості з психології, педагогіки про особливості педагогічної діяльності, спілкування, про психічний розвиток учнів, їхні вікові особливості), вміння (дії, виконані на достатньо високому рівні), професійні психологічні позиції.

Н. Кузьміна акцентується увага на пріоритетному розвитку діяльнісного компоненту в складі професійної компетентності, як складне, багатовимірне, психолого-педагогічне утворення, спрямоване на виконання практичних дій та якісну характеристику ступеня оволодіння педагогом своєю професійною діяльністю сукупністю умінь педагога, як суб'єкта педагогічного впливу особливим чином структурувати наукове та практичне знання з метою кращого вирішення педагогічних завдань [3, с. 68].

Професійна компетентність педагога трактується як форма виконання суб'єктом педагогічної діяльності, обумовлена глибоким знанням властивостей перетворюваних в результаті цієї діяльності предметів (людина, група, колектив), вільним володінням знарядь праці та конкретного предметного змісту [4, с. 65].

Педагогічна компетентність становить проміжний етапом на шляху до педагогічної майстерності та наявність певного рівня сформованості знань, умінь і навичок, професійно важливих якостей й внутрішнього світу особистості, її потреб, ціннісних орієнтацій, уявлень про людей, самого себе, результати власної діяльності.

Професійна компетентність в контексті діяльнісного підходу передбачає моделювання протягом усього процесу підготовки у вищому навчальному закладі. Іншими словами, для професійного становлення вчителя необхідні такі умови організації його навчання, за яких відбувалася б реалізація потреби бути особистістю у конкретній діяльності та соціальній ситуації. Тому формування професійної компетентності відбувається у процесі діяльності, що є засобом набуття і росту професіоналізму.

В результаті ефективного навчання з використанням комп'ютера повинна бути сформована інформаційно-технологічна компетенція, яка характеризується дослідником як інтегральна ознака цілісної особистості, що передбачає її інформаційну спрямованість, мотивацію до засвоєння відповідних знань та умінь, здатність до вирішення мисленнєвих завдань у навчальній чи професійній діяльності за допомогою сучасних методів навчання [1, с. 42].

Професійні комп'ютерні знання й уміння – специфічні для кожної категорії спеціалістів комплекс знань і умінь, що відповідають рівню та змісту комп'ютеризації конкретної професійної сфери. В якості показників інформаційної компетенції сучасного спеціаліста сфери освіти виділяють [2, с. 34]:

- готовність до освоєння ефективного доступу до практично необмеженого обсягу інформації та її аналітичної обробки;
- прагнення до формування й розвитку особистих творчих якостей, що дають можливість генерації педагогічних ідей у сучасному інформаційному середовищі з метою отримання інноваційних педагогічних результатів;
- наявність високого рівня комунікативної культури й теоретичних уявлень і досвіду організації інформаційної взаємодії, що здійснюється в режимі діалогу;
- освоєння культури отримання, відбору, збереження, відтворення, представлення, передавання та інтеграції інформації;
- здатність до моделювання та конструювання інформаційно-освітнього середовища й прогнозування результатів власної професійної діяльності.

Відповідно, аналіз стану проблеми визначення суті та особливостей інформаційної компетенції вчителя технологій, системний підхід дозволяє виділити такі вихідні положення концептуальної моделі процесу формування професійної компетентності вчителя технологій у застосуванні сучасних ІКТ:

- на сучасному етапі розвитку суспільства рівень професійної компетентності, здатність до самоосвіти та самовдосконалення вчителя технологій значною мірою залежить від вміння застосовувати сучасні ІКТ;
- в основу моделі професійної підготовки вчителя технологій доцільно покласти підхід інтеграції інформаційної компетенції в усі компоненти структури професійної компетентності вчителя технологій, що повинен бути базовим для інтегрованої підготовки до використання ІКТ у професійній діяльності зазначеної категорії педагогів;
- переорієнтація професійної підготовки вчителя з пасивного на інтерактивне формування професійно-значущих умінь на основі активної взаємодії із засобами ІКТ;
- індивідуальний підхід з метою формування та розвитку методичної творчості вчителя технологій реалізується за допомогою ІКТ;
- творча мисленнева діяльність майбутнього вчителя технологій активізується засобами ІКТ для наступної реалізації в професійно-педагогічній діяльності.

Однією з основних рис теоретичної моделі формування професійної компетентності вчителя технологій є системність. Вона проявляється у тому, що модель є системою, яка складається з трьох основних частин: теоретичних основ, технічної бази й дидактичного забезпечення.

Дидактичне забезпечення пропонує навчально-інформаційне наповнення для технічних засобів (посібники, навчально-методичні матеріали, програмні продукти), розроблене відповідно до теоретичних основ моделі.

На думку М. Розова, важливим для вчителя є формування його загальнокультурної компетентності. Людина володіє нею, якщо вона є

компетентною в ситуаціях, що виходять за межі її професійної сфери. А в структурі компетентності педагога автор виділяє три аспекти [5, с. 86]:

– смисловий – адекватність осмислення ситуації в загальному культурному контексті, тобто в контексті наявних культурних зразків розуміння, відношення, оцінювання;

– проблемно-практичний – забезпечує адекватність розпізнавання ситуації, відповідну постановку й ефективного досягнення мети та виконання завдань і норм у даній ситуації;

– комунікативний – фокусує увагу на адекватному спілкуванні в ситуаціях культурного контексту із врахуванням відповідних культурних зразків спілкування та взаємодії.

Одним з найважливіших завдань навчання і формування інформаційної культури є оволодіння студентами узагальненими прийомами розв'язування задач. Адже від способу розв'язування задачі значно залежить ефективність використання комп'ютера. Крім того, головною метою використання комп'ютера у навчальному процесі і подальшій професійній діяльності є інтелектуальний розвиток людини, розширення і розкриття її творчого потенціалу. Таким чином, загальне уміння розв'язувати задачі стає основною передумовою розвитку творчого потенціалу людини.

Найважливішим компонентом інформаційної культури є формування вміння практичного використання комп'ютера при розв'язуванні практичних задач. Для працюючих в системі освіти, як загальної, так і професійної, основи інформаційної культури виступають важливою частиною не лише загальноосвітньої, але і професійної підготовки. Мова йде не тільки про формування у студентів вміння розв'язувати різноманітні задачі за допомогою комп'ютера, а й про вміння навчити майбутніх учнів використовувати інформаційно-комунікаційні технології у процесі власної навчально-пізнавальної діяльності.

Отже, інтеграційні зміни у сучасному суспільстві, здійснюють активний вплив на процеси у цілому світі й Україні зокрема, вимагають від педагогів і науковців вирішення низки актуальних проблем, серед яких одне із провідних місць займає підготовка майбутніх учителів технологій до здійснення своєї професійної діяльності в умовах інформатизації навчального процесу, що передбачає формування готовності до використання інформаційних технологій у процесі навчання.

Інформаційна компетенція вчителя технологій, як структурний компонент його професійної компетентності складається із чотирьох елементів, є не ізольованою складовою, а органічно інтегрується із кожним елементом у визначеній структурі професійної компетентності майбутнього вчителя технологій.

Актуальними напрямками розробки окресленої проблеми є подальше дослідження процесу формування інформаційної компетенції у майбутніх учителів технологій у процесі професійної діяльності у ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беспалов П. В. Компьютерная компетентность в контексте личностно-ориентированного обучения / Беспалов П. В. // Педагогика. – 2003. – № 4. – С. 41–45.
2. Информационные технологии в системе непрерывного педагогического образования / [под ред. В. А. Извозчиков]. – Спб. : Образование, 1996. – 440 с. – (Проблемы методологии и теории).
3. Кузьмина Н. В. Методы системного педагогического исследования / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1980. – 172 с.
4. Павлютенков Е. М. Профессиональное становление будущего учителя / Е. М. Павлютенков // Педагогика. – 1990. – № 11. – С. 64–69.
5. Розов Н. С. Ценности гуманитарного образования / Н. С. Розов // Высшее образование в России. – 1996. – № 1. – С. 85–89.
6. Хуторской А. В. Современная дидактика : учебник для вузов / А. В. Хуторской. – Спб. : Питер, 2001. – 544 с.